

MANIHEIZAM

Rudolf Steiner

Berlin, 11. novembar 1904

Primereno mnogim željama mi zacelo treba nešto da kažemo o slobodnom zidarstvu. Ali to se ne može razumeti pre nego što razmotrimo izvorna duhovna strujanja, koja sa slobodnim zidarstvom stoje u takvoj vezi, da je tako reći slobodno zidarstvo iz njih proizašlo. Jedno još važnije duhovno strujanje nego što je rozenkrojcersko bio je maniheizam. Dakle, mi moramo u stvari najpre da govorimo o tom mnogo važnijem pokretu i onda možemo kasnije da bacimo svetlost na slobodno zidarstvo.

Ono što imam da kažem o tome povezano je sa različitim stvarima koje upliviju na sadašnji i budući duhovni život. I da bih vam pokazao da čovek ako je delatan u ovim oblastima stalno mora da se poziva na nešto, iako skriveno, htio bih samo usmeravajući da uputim na to da sam ja u ponovljenim prilikama označavao Faust-problem kao naročito važan za novi duhovni život. I zbog toga je takođe u prvoj svesci¹ «Lucifer» moderni duhovni život doveden u vezu sa Faust-problemom. Kao što sam to izneo u mom članku «Lucifer», nije bez osnova nagovešten Faust-problem.

Da bi stvari o kojima se ovde radi doveli u red, najpre moramo da pođemo od jednog duhovnog pravca koji nam se istorijski prvi put pojavljuje otprilike u 3. veku. To je onaj duhovni pravac, koji je svog velikog protivnika imao u svetom Avgustinu, bez obzira na to što je on pre nego što je prešao u katoličku crkvu bio sledbenik tog pravca. Mi moramo da govorimo o maniheizmu koji je osnovan preko jedne ličnosti koja je sama sebe nazivala *Mani* i živila negde u 3. veku posle Hristovog rođenja. Pokret je počeo u jednoj oblasti, koja je tada bila pod vlašću kraljeva prednje Azije; dakle on je potekao iz oblasti zapadne male Azije. Taj Mani zasnovao je duhovni pravac koji je prvo obuhvatao neku manju sektu, ali je kasnije postao moćna duhovna struja. Srednjovekovni Albižani, Valdežani i Katari su nastavak te duhovne struje kojoj pripada i Red templara o kome ćemo tek govoriti i isto tako – preko neobično povezanih odnosa – slobodno zidarstvo. Slobodno zidarstvo suštinski pripada ovde, mada se povezalo sa drugim strujanjima na primer sa rozenkrojcerstvom.

Spoljašnja istorija koja nam se priča o Maniju je sasvim jednostavna.

Priča se da je u oblastima prednje Azije živeo neki trgovac koji je bio izuzetno učen. On je napisao četiri značajna dela: prvo je bilo Misterija, drugo Kapitola, treće Jevanđelje, četvrto Tezarija. Dalje se priča da je on pre svoje smrti ostavio te spise svojoj udovici koja beše Persijanka. Ta udovica ih je pak ostavila nekom robu koga je otkupila i pustila na slobodu. To je bio pomenuti Mani koji je iz tih spisa obrazovao svoju mudrost, a osim toga i bio posvećen u misterije služenja Mitri. Onda je on osnovao taj pokret maniheizma. Mani se takođe naziva «sin udovice», a njegovi sledbenici «sinovi udovice». Ali on sâm naziva sebe «Paraklet», od Hrista čovečanstvu

¹ Prvi broj časopisa "Lucifer" pojavio se u junu 1903. godine

obećani Sveti Duh. No, stvar treba shvatiti tako da on sebe obeležava kao *jednu* inkarnaciju onog Svetog Duha; nije mislio da je on jedini Sveti Duh. On je sebi predstavio da se taj Sveti Duh objavljuje u ponovnim utelovljenjima i obeležio je sebe kao *jedno* takvo ponovno utelovljenje Duha.

Učenje koje je on objavio, bilo je od strane Avgustina, kada je taj pristupio katoličkoj crkvi, na najžustriji način pobijano. Avgustin je postavio svoje katoličko gledanje nasuprot manihejskom učenju koje on zastupa preko jedne ličnosti po imenu *Faust*². Faust je borac protiv Avgustina. Ovde je poreklo Fausta... [prazno mesto] gledanje na zlo... [prazno mesto].

Manihejsko učenje se obično doživljava tako, da se od zapadnjačkog hrišćanstva razlikuje po drugačijem shvatanju zla. Dok katoličko hrišćanstvo zastupa gledište da se zlo zasniva na otpadu od božanskog izvora, na otpadu izvorno dobrih božjih duhova, manihejsko učenje smatra da je zlo isto tako večno kao dobro; da nema vaskrsenja tela i da zlo kao takvo nema kraja. Dakle, nema početka, već je iz istog izvora sa dobrim, i nema takođe kraja.

Ako Vi na ovaj način upoznate maniheizam, onda se on objavljuje svakako kao nešto radikalno nehrišćansko i kao nešto potpuno nerazumljivo.

E sad bismo hteli da toj stvari nađemo temelj prema tradicijama koje potiču od samog Manija i da ispitamo o čemu se ovde zapravo radi. Spoljašnju tačku oslonca za to ispitivanje daje nam legenda o maniheizmu, isto takva legenda kakvu sam vam nedavno ispričao kao legendu o hramu. Sva takva duhovna strujanja koja su povezana sa posvećenjima, spoljašnje se izražavaju u legendama. Samo je legenda o maniheizmu jedna velika kosmička legenda, legenda nadčulne vrste.

Tu se priča da su jednom duhovi tame hteli da napadnu carstvo svetlosti. Oni su zaista došli do granice carstva svetlosti i hteli su da ga osvoje. Ali nisu mogli baš ništa da urade protiv carstva svetlosti. E sada su trebali – ovde je naročito dubok potez na koji treba da se obrati pažnja –, trebali su da budu kažnjeni od carstva svetlosti. Ali u carstvu svetlosti nije bilo nikakvog zla, nego samo dobro. Dakle, trebalo je demone tame kazniti samo sa nečim dobrim. Šta se desilo? Desilo se sledeće. Duhovi carstva svetlosti uzeli su deo njihovog vlastitog carstva i pomešali ga sa materijalnim carstvom tame. Time što je jedan deo carstva svetlosti bio pomešan sa carstvom tame, time je u tom carstvu tame nastao istovremeno kvasac, jedna kipuća supstanca koja je carstvo tame dovelo do haotično-vrtložnog kretanja čime je dobijen novi element, naime smrt; tako da se u buduće sâmo cepa i da u sebi nosi seme svog vlastitog uništenja. Dalje se priča da je time što se to desilo upravo nastao ljudski rod. Pračovek je baš upravo to, što je iz carstva svetlosti bilo poslat da bi se pomešalo sa carstvom tame i to, što u carstvu tame ne treba da bude savladano kroz smrt; nego savladano u samom sebi.

Duboka misao koja u tome leži je da carstvo tame treba da bude savladano od carstva svetlosti, ali ne kažnjavanjem, već kroz blagost; ne kroz suprotstavljanje zlu, nego kroz mešanje sa zlom, da bi se zlo kao takvo izbavilo. Time što jedan deo svetlosti ulazi u zlo, sâmo zlo će biti savladano (pobeđeno).

² Faust na nemačkom jeziku znači šaka, pesnica (prim. prev.)

U osnovi ovoga leži ono shvatanje zla koje sam ja često karakterisao kao teozofsko. Šta je zlo? Ono nije ništa drugo već neblagovremeno dobro. Navešću jedan primer koji sam već češće navodio: uzimimo da imamo posla sa nekim izvanrednim pijanistom i sa nekim izvanrednim majstorom koji štimuje i popravlja klavire; obojica su dakle savršeni na svoj način. Majstor mora prvo da pripremi instrument i da ga onda dâ pijanisti. Ako je ovaj dobar pijanista koristiće instrument na primeren način i tada obojica predstavljaju dobro. Ali ako bi sad majstor hteo da uđe u koncertnu dvoranu i da «čekića» po klaviru na mestu pijaniste, tada bi on bio na pogrešnom mestu. Dobro bi tako postalo zlo. Tako mi vidimo da zlo nije ništa drugo nego dobro na pogrešnom mestu.

Ako bi se ono što je u bilo kom vremenu izuzetno dobro kao takvo održalo, ukočilo i htelo da onom već naprednom naškodi u njegovom hodu, to bi bez sumnje bilo zlo zato što se suprotstavlja dobru. Uzmimo na primer vodeće snage mesečeve epohe, lunarnе epohe, koje su tamo bile savršene u svojoj vrsti i svoju delatnost morale da završe. Šta bi bilo da su se i dalje mešale u razvoj? One bi morale za zemaljski razvoj da predstavljaju zlo. Tako zlo nije ništa drugo nego božansko, jer je u drugo vreme ono, što je u pogrešno vreme zlo, izraz savršenog božanskog.

U ovom dubokom smislu shvatili smo manihejski pogled, da su dobro i zlo u suštini iste vrste, jednaki na svom početku i jednaki na svom kraju. Ako ovaj pogled tako obuhvatite, shvatićete šta je ustvari Mani hteo da pokrene. Sa druge strane mi moramo najpre da razjasnimo zbog čega je Mani sebe nazvao «sin udovice» i zašto su njegovi sledbenici nazvani «sinovi udovice».

Kada odemo unazad do najstarijih vremena koja su postojala pre naše sadašnje korenske rase, nalazimo da je način na koji su ljudi saznavali i sticali znanje bio drugačiji. Vi ćete videti iz mojih opisa atlantskog vremena, i sada kada se pojavljuje sledeća sveska «Lucifer»-a takođe iz opisa lemurskog doba da je tada sve znanje – delom sve do našeg vremena – pod uticajem onoga što stoji nad čovečanstvom. Već sam više puta napomenuo da se tek *taj* Manu, koji će se pojaviti u sledećoj korenskoj rasi, biti pravi čovečanski brat, dok su raniji Manui bili nadljudski, neka vrsta božanskog bića. Tek sada sazreva čovečanstvo do toga da ima svog vlastitog ljudskog brata kao Manua, koji je od sredine lemurskog vremena zajedno proživeo sve stadije. Dakle, šta se u stvari dešava u toku razvoja pete korenske rase? Dešava se to, da se ova objava od gore, vođstvo duše od gore polako povlači i čovečanstvo prepušta njegovom vlastitom putu, tako da ono postaje svoj vlastiti vođa.

Duša je u svoj ezoteriji (mistici) nazivana «majka»; onaj ko poučava bio je «otac». Otac i majka, Oziris i Izis, to su dve moći koje postoje u duši: onaj ko poučava predstavlja neposredno ulivajuće božansko, Oziris je otac; sama duša, Izis, prima božansko-duhovno, ona je majka. U toku pete korenske rase otac se povlači nazad. Duša je udovica, treba da bude udovica. Čovečanstvo je upućeno sâmo na sebe. Ono mora u svojoj vlastitoj duši da traži svetlost istine da bi sâmo sebe vodilo. Sve duševno je od tada izražavano u ženskim simbolima. Zbog toga je to duševno – koje danas postoji u klici, a kasnije će se razviti u potpunosti –, to duševno koje sâmo sebe vodi i koje nema više pred sobom božanskog oplođivača, Mani nazvao «udovica». I zato je on samog sebe označio kao «sina udovice».

Mani je taj, ko priprema onaj stepen čovekovog duševnog razvoja, na kome se traži vlastita duhovna svetlost. Sve ono što potiče od njega, bio je poziv vlastitoj duhovnoj svetlosti duše i to je bila istovremeno odlučujuća pobuna protiv svega što nije htelo da dođe iz duše, iz ličnog posmatranja duše. Lepe reči potiču od Manija i bile su lajt-motiv njegovim sledbenicima u svim vremenima. Mi čujemo: Vi biste morali da odbacite sve ono što je spoljašnja objava koju primate čulnim putem! Vi biste morali da odbacite sve ono što vam prenosi spoljašnji autoritet; tada ćete sazreti, da posmatrate svoju vlastitu dušu!

Nasuprot tome Avgustin zastupa princip – u jednom razgovoru u kome se postavlja kao protivnik onog manijejca Fausta -: Ja ne bih prihvatio Hristovo učenje, ako ono ne bi bilo zasnovano na autoritetu crkve. – Ali manijejac Faust kaže: Vi ne treba da primate učenje koje se bazira na autoritetu; mi hoćemo da prihvatimo neko učenje samo u slobodi. – To je pobuna one duhovne svetlosti koja gradi na sebi samoj, i koja je zatim na tako lep način prikazana u sagi o Faustu.

Mi imamo ovu suprotnost i u kasnijim sagama srednjeg veka postavljenu jednu naspram druge. Na jednoj strani saga o Faustu, a na drugoj saga o Luteru. *Luter* je nastavljač principa autoriteta, Faust je naprotiv onaj ko se buni, ko se oslanja na unutrašnju duhovnu svetlost. Luterova saga: on baca mastioniku đavolu na glavu. Ono što mu se prikazuje kao zlo, ostaje u pozadini. Na drugoj strani imamo Faustov savez sa zlom. Carstvo svetlosti šalje iskru prema carstvu tame, da bi prodrlo u tamu i kroz sebe je oslobođilo, da bi kroz blagost savladalo zlo. Ako to shvatite u ovom smislu, vi ćete takođe videti da taj maniheizam sasvim dobro izlazi na kraj sa razumevanjem zla.

Kako mi moramo sebi da predstavimo zajedničko delovanje dobra i zla? Mi to moramo sebi da razjasnimo iz zajedničkog zvučanja života i forme. Zahvaljujući čemu život postaje forma? On postaje forma kroz to, što nailazi na nekakav otpor; što se ne izražava odjednom u *jednom* obliku. Posmatrajte kako život u jednoj biljci, recimo ljiljanu, žuri od forme do forme. Život ljiljana je formu ljiljana izgradio, oblikovao.

Ako je ta forma oblikovana, život je savladava, prelazi u seme da bi kasnije kao isti taj život bio ponovo rođen u nekoj novoj formi. I tako život korača od forme do forme. Život sâm je bez oblika i ne bi mogao u sebi samom da se opažajno iživi. Život ljiljana na primer je u prvom ljiljanu, ide dalje ka drugom, trećem, četvrtom, petom. Svuda je isti život koji se u nekoj ograničenoj formi objavljuje i tkajući širi. To što se pojavljuje u ograničenoj formi predstavlja kočenje za taj opšte bujajući život. Ne bi bilo nikakvog oblika ako život ne bi bio zakočen, ako se on ne bi zaustavio u svojoj na sve strane strujajućoj snazi. Upravo od toga, što je zaostalo, i što se životu na višem stepenu pojavljuje kao sputavanje, upravo iz toga izrasta u velikom kosmosu forma.

Uvek biva ono što život jeste obuhvaćeno kao forma od onoga što je kao život postojalo u nekom ranijem vremenu. Primer: katolička crkva. Život koji u katoličkoj crkvi živi od Avgustina do u 15. vek je hrišćanski život. Život unutra je hrišćanstvo. Uvek nanovo izlazi taj pulsirajući život (mističari). A forma, odakle forma? Ona nije ništa drugo nego život starog rimskog carstva. Ono što je u tom starom rimskom carstvu još bio život, odvrđnulo je u formu. To što je prvo bilo republika, onda carstvo, to što je živilo u svojim spoljašnjim ispoljavanjima kao rimska država, to je svoj do oblika otvrđnuli život predalo kasnijem hrišćanstvu sve do glavnog grada, kao što je upravo

ranije Rim bio je glavni grad rimskog svetskog carstva. Čak su i rimski provincijalni činovnici nastavljeni preko prezbitera i biskupa. Ono što je ranije bio život, kasnije postaje forma na jednom višem stepenu života.

Zar nije tako i sa čovekom? Šta je ljudski život? Manasijska oplodnja je danas čovekov unutrašnji život, koji je bio zasađen u sredini lemurskog vremena. Forma je ono što je kao seme preneto iz lunarnе epohe. Tada, u mesečevu vreme, bio je kamarazvoj život čoveka; sada je on omotač, forma. Uvek je život predašnje epohe forma kasnije epohe. U zajedničkom zvučanju forme i života je istovremeno dat drugi problem: problem dobra i zla; time što je dobro ranijeg vremena ujedinjeno sa dobrom novog vremena. I to u suštini nije ništa drugo nego upravo zajedničko zvučanje napretka sa svojim vlastitim kočenjem. To je istovremeno mogućnost materijalne objave, mogućnost da se otkrije postojanje. To je naše ljudsko postojanje u okviru mineralno čvrste zemlje: unutrašnji život i zaostali život ranijeg vremena otvrđnjava do forme koja koči. To je takođe učenje maniheizma o zlu.

Ako se mi sa ove tačke gledišta pitamo dalje: šta sad hoće Mani i šta znači njegov iskaz da je on Paraklet, duh, sin udovice? To ne znači ništa drugo nego da on hoće da pripremi ono vreme u kome će čovečanstvo šeste korenske rase biti vođeno kroz sebe samo, kroz vlastitu duhovnu svetlost, da će savladati spoljašnje forme i preobraziti ih u duhovno.

Mani hoće da stvori jednu duhovnu struju koja prevazilazi i ide još dalje nego struja rozenkrojcera. Ta struja Manija teži preko sve do u šestu korensku rasu koja se priprema od osnivanja hrišćanstva. Upravo u šestoj korenskoj rasi će hrišćanstvo tek doći do izraza u svom punom obliku. Tek tada će ono zaista biti tu. Unutrašnji hrišćanski život kao takav savladava svaku formu, razvija se kroz spoljašnje hrišćanstvo dalje i živi u svim oblicima različitih ispovedanja. Onaj ko traži hrišćanski život, taj će ga uvek naći. On stvara forme i ruši forme u različitim religijskim sistemima. Ne radi se o tome da se svuda traži jednakost u spoljašnjim formama izražavanja, nego da se oseti unutrašnja životna struja koja se nalazi svuda ispod površine. Ali ono što još mora biti stvoreno, to je forma za život šeste korenske rase. Ona mora ranije da bude stvorena, ona mora već biti tu, da bi se hrišćanski život mogao uliti. Ta forma mora biti pripremljena uz pomoć ljudi koji će takvu organizaciju, takvu formu da izgrade, da bi time istinski hrišćanski život šeste korenske rase mogao da uhvati maha. I ta spoljašnja forma društva mora da potekne iz Manijeve inicijative, iz grupice koju priprema Mani. To mora biti spoljašnja organizaciona forma, opština u kojoj će prvo hrišćanska iskra moći dobro da se učvrsti.

Odavde ćete moći da zaključite da će maniheizam najpre pokazati težnju da pre svih stvari čisto oblikuje spoljašnji život; jer treba ljudi da vodi tako, da u budućnosti postanu odgovarajuća posuda. Radi toga se bezuslovno polaze velika pažnja na čist pomišljaj srca i čistotu. Katari su bili sekta koja se na meteorski način pojavila u 12. veku. Nazvali su sebe tako jer katari znači «čisti». Bili su to ljudi koji su trebali, što se tiče njihovog načina života, da svoje moralno držanje učine čistim. Oni su morali da traže katarzu unutrašnje i spoljašnje, da bi obrazovali jednu čistu zajednicu koja je pak trebala da bude čista posuda. To je ono čemu maniheizam teži. Tu se manje radi o

negovanju unutrašnjeg života – život će i na drugi način teći dalje –, nego više o negovanju spoljašnje životne forme.

E pa, bacimo pogled na ono šta će biti u šestoj korenskoj rasi. Tu će dobro i zlo obrazovati još mnogo drugačiju suprotnost nego što je to danas. Ono što će u petoj rundi nastupiti za celo čovečanstvo tako da će spoljašnja fiziognomija koju svaki stvara, biti neposredni izraz onoga što je dotadašnja karma stvorila iz čoveka, to će biti kao predigra za ono stanje u šestoj korenskoj rasi unutar duhovnog. Kod onih kod kojih karma rezultira viškom zla, pojaviće se zlo unutar duhovnog na sasvim naročiti način. Na jednoj strani biće ljudi ispunjeni snažnom unutrašnjom dobrotom, genijalni u ljubavi i dobroti; ali na drugoj strani pojaviće se suprotnost. Zlo će postojati kao ubeđenje bez «zaštitnog ogrtača» kod velikog broja ljudi; ne više kao ogrnuto i skriveno. Zli će se zlom hvaliti kao nečim naročito vrednim. Već se budi kod nekih genijalnih ljudi nešto kao naročita prijatnost u tom zlu, u tom demonskom šeste korenske rase. *Ničeova «Plava zver»* je sablast koja to predskazuje.

To čisto zlo mora biti izbačeno iz struje razvoja sveta kao šljaka. Ono će biti potisnuto u takozvanu osmu sferu. Mi danas stojimo neposredno pred vremenom u kojem treba da se odigra svesno obračunavanje sa zlom uz pomoć dobra.

Šesta korenska rasa će imati zadatak da zlo uz pomoć blagosti ponovo pripoji koliko je to samo moguće u neprestanu struju razvoja. Tada će nastati takvo duhovno strujanje koje se neće protiviti zlu, bez obzira što će se ovo u svetu pojaviti u svom demonskom obliku. *Ovo duhovno strujanje biće učvršćeno u onima koji se nazivaju sledbenicima sinova udovice i koji će imati svest da zlo mora ponovo biti pridruženo razvoju, da se neće savladati borborom, već kroz blagost.* I to snažno da pripremi jeste zadatak manihejske duhovne struje. Ova duhovna struja neće odumreti, već će se pojaviti u raznovrsnim formama. Ona će se pojaviti u oblicima koje poneki mogu da zamisle, ali koji još danas ne treba da budu izgovoreni. Ako bi se ona okrenula isključivo ka negovanju unutrašnjeg raspoloženja, tako ta struja ne bi dostigla ono što je potrebno. Ona mora sebe da izradi u osnivanju zajednica, koje će najviše težiti širenju mira, ljubavi i nesuprotnstavljanju zlu kroz borbu [dobar primer za to je Mahatma Gandhi i njegova «Borba nenasiljem»; prim. prev.]. Jer ove zajednice moraju da stvore posudu, neku formu za život koji se i bez njih dalje razvija.

Sada ćete shvatiti zašto je Avgustin, najznačajniji duh katoličke crkve, koji je upravo u svom delu «Božja država» obrazovao formu crkve, stvorio formu za sadašnjost, zašto je on nužno morao biti najžešći protivnik *te forme* koja priprema budućnost. Tu stoje dva pola jedan nasuprot drugom: Faust i Avgustin. Avgustin koji gradi na crkvi, na sadašnjoj formi; Faust koji hoće da iz čoveka pripremi smisao za formu budućnosti.

To je suprotnost koja se razvila u 3. i 4. veku posle Hrista. Ona ostaje prisutna i nalazi svoj izraz u borbi katoličke crkve protiv templara, rozenkrojčera, albižana, katara i tako dalje. Svi oni su iskorenjeni sa fizičkog plana, ali njihov unutrašnji život deluje dalje. Kasnije dolazi ova suprotnost u oslabljenoj, ali još uvek u oštrom formi ponovo do izraza u dva strujanja rođena iz zapadne kulture kao jezuitizam (avgustinizam) i slobodno zidarstvo (maniheizam). Oni koji na jednoj strani vode tu borbu su katolici i jezuiti visokog stepena i potpuno su svesni šta rade; ali oni koji su

na drugoj strani i vode borbu u duhu Manija, kod njih je samo mali broj svestan, samo vrh ovog pokreta je svestan onoga šta se dešava kroz suprotnost između avgustinizma i maniheizma.

Tako stoje u kasnijim vekovima jedno nasuprot drugom jezuitizam (avgustinizam) i slobodno zidarstvo (maniheizam). Oni su deca starih duhovnih strujanja. Otuda imate u jezuitizmu kao i u slobodnom zidarstvu nastavak istih ceremonija pri posvećenjima kao u starim strujanjima. Posvećenje crkve u jezuitizam ima četiri stepena: coadjutores temporales, scholares, coadjutores spirituales, professi. Stepeni posvećenja u stvarno okultno slobodno zidarstvo su slični. Oni protiču jedno pored drugog paralelno, ali slede sasvim suprotne smerove.

Predavanje iz knjige «Legenda o hramu i Zlatna legenda» (GA 93), Wort 2003.

Preveo Siniša Nikolić